

SAIFEDEAN AMMOUS

ZASADY
EKONOMII

Przekład: Witold Falkowski

**FREEDOM
PUBLISHING**

Wstęp

Ogromna większość współczesnych uniwersyteckich podręczników ekonomii została napisana w tradycji głównego nurtu zdominowanej przez myśl Johna Maynarda Keynesa i Paula Samuelsona. Są one nie tyle źródłem wiedzy, co przyczyną chaosu w głowach studentów. Wiele lat korzystałem z tych podręczników jako wykładowca i widziałem, jak rzesze inteligentnych studentów opuszczają salę wykładową z poczuciem, że rozumieją jeszcze mniej, niż przed wejściem do niej, oraz jak próbują pojąć znaczenie zawiłych równań, których się uczyli, i dostrzec jakiś przekonujący powód, by wierzyć w to, co z tych równań wynika. Przez wszystkie te lata rozmawiałem z dziesiątkami wybitnie inteligentnych studentów i absolwentów, których łączyło wspólne doświadczenie: robili to, co im kazano, żeby otrzymać pozytywną ocenę, ale w tym, czego się uczyli, nie dostrzegali żadnego sensu. Zmuszają się do niewiarygodnych akrobacji logicznych, by nadać jakikolwiek sens oderwanym od rzeczywistości równaniom. Następnie zdają egzaminy i przestają zajmować się zagadnieniami, które musieli opanować. Studenci korzystający z podręczników głównego nurtu uczą się rozumienia modeli teoretycznych, które mają niewielki związek z rzeczywistością. Aby zaliczyć przedmiot, muszą zrozumieć model, a nie rzeczywistość.

Część prowadzonych przeze mnie wykładów z ekonomii poświęcałem zawsze dokonaniom szkoły austriackiej. To właśnie te wykłady studenci uważali za najciekawsze z punktu widzenia praktyki i najbardziej inspirujące intelektualnie, mając poczucie, że wynoszą z nich coś więcej niż tylko informacje niezbędne do zaliczenia przedmiotu i otrzymania dyplomu. Na większości wyższych uczelni stanowisko austriackiej szkoły ekonomii jest dziś niemal całkowicie pomijane.

Współczesne podręczniki rzadko kiedy wspominają o tej szkole, a jeszcze rzadziej omawiają jej dorobek. Musiałem więc odwoływać się do różnych lektur związanych z poszczególnymi zagadnieniami. Najważniejsze traktaty i podręczniki zawierające wykład ekonomii austriackiej, takie jak *Ludzkie działanie* Ludwiga von Misesa lub *Ekonomia wolnego rynku* Murraya N. Rothbarda, są z punktu widzenia współczesnego czytelnika trudne w odbiorze i – niestety – poświęcają zbyt dużo miejsca polemice ze sposobem myślenia charakterystycznym dla głównego nurtu ekonomii, co utrudnia klarowną prezentację *stricte* austriackiej perspektywy.

Od zawsze marzyła mi się książka zawierająca przejrzyste i przystępne omówienie najważniejszych wątków austriackiej myśli ekonomicznej, które podkreślałoby cywilizacyjną doniosłość rozwiniętego systemu rynkowej wymiany pieniężnej. Nakreśliłem zarys takiego podręcznika słuchaczom moich wykładów na studiach licencjackich i magisterskich, które prowadziłem na Uniwersytecie Libańsko-Amerykańskim w Bejrucie. Kiedy okazało się, że moja książka *Standard Bitcoina* spotkała się z przychylnym odbiorem czytelników, do których trafił mój sposób pisania o ekonomii, postanowiłem zająć się na poważnie napisaniem podręcznika, o którym jako nauczyciel akademicki zawsze marzyłem. W 2019 roku odszedłem z uniwersytetu i założyłem własną stronę internetową saifedean.com, na której zamieszczam moje wykłady i artykuły. W latach 2019–2020 opracowałem dwa kursy na temat zasad ekonomii, oznaczone jako ECO11 i ECO12. Stanowiły one rozwinięcie opracowanego wcześniej konspektu i załączek tej książki.

Miałem odtąd do czynienia z setkami studentów z całego świata, a uwolniwszy się od konieczności ciągłego publikowania tekstów naukowych w coraz bardziej oderwanych od rzeczywistości czasopismach i ezoterycznych wydawnictwach, mogłem skoncentrować się na pisaniu tekstów dla czytelników, a nie dla naukowych komisji i profesorów. Po dwudziestu latach studiowania i poznawania ekonomii na poziomie uniwersyteckim napisałem książkę zawierającą wiedzę ekonomiczną, którą sam chciałbym posiadać w młodym wieku. Mam nadzieję, że przeczytają ją moje dzieci, gdy tylko zainteresują się ekonomią.

Książka ta stanowi wstęp do ekonomii i prezentuje podstawy ekonomicznego myślenia – potężnego narzędzia planowania mentalnego, które może przynieść korzyści każdemu. Gdybym wykładał na uniwersytecie, zawarte w niej zagadnienia omawiałbym w ciągu dwóch semestrów, co pozwalałoby na zapoznanie studentów z zarysem ekonomii i podstawami myślenia ekonomicznego. Jest ona czymś więcej niż podręcznikiem uniwersyteckim – powstała z myślą

o wszystkich, którzy interesują się ekonomią. Nawet ktoś, kto nie studiuje ekonomii, co dzień podejmuje decyzje ekonomiczne. Mam nadzieję, że każdy czytelnik znajdzie tu zwięzłe, praktyczne omówienie najbardziej przydatnych ustaleń dotyczących ekonomicznego myślenia – pomocnych w podejmowaniu decyzji osobistych i biznesowych.

Książka napisana jest w duchu austriackiej szkoły ekonomii, traktowanej jednak nie bez dozy krytycyzmu. Celem wyjaśnienia tego, co liczni ekonomiści na przestrzeni wieków uważali za najpotężniejsze narzędzia analizy zjawisk ekonomicznych, używam w niej języka potocznego. Najważniejsze pojęcia i zagadnienia ekonomiczne wyjaśniam z perspektywy ludzkiego działania, czerpiąc z dokonań ekonomistów szkoły austriackiej. Każde z nich badam odrębnie, ale w ciągu logicznym, którego celem jest umożliwienie czytelnikowi zrozumienia ekonomii na poziomach indywidualnym i społecznym oraz rozmaitych implikacji ekonomii jako przedmiotu badań. W Części I książki, pod tytułem *Podstawy*, wprowadzam podstawowe pojęcia ekonomii i omawiam stosowaną w niej austriacką metodę. W Części II, zatytułowanej *Gospodarka* (ang. *Economy*), omawiam działania, które poszczególni ludzie podejmują w celu oszczędnego gospodarowania zasobami (ang. *economizing*). Część III, *System rynkowy*, poświęcona jest analizie gospodarowania w kontekście społecznym oraz badaniu, dlaczego gospodarka kapitalistyczna rozwija się i jaką rolę odgrywa w niej pieniądź. Część IV, *Ekonomia monetarna*, zawiera omówienie zagadnień czasu, procentu, pieniądza i finansów. W Części V, zatytułowanej *Cywilizacja*, zajmuję się ekonomią przemocy i bezpieczeństwa oraz znaczeniem tych zjawisk ze względu na możliwość rozwoju cywilizacji.

Każdy rozdział dotyczy jednego ważnego pojęcia ekonomicznego i może być traktowany jako samodzielny esej na jego temat. Całość książki została jednak pomyślana jako wykład monograficzny, w którym pojęcia te omawiane są w logicznie uporządkowanej kolejności. W Rozdziale 1 przedstawiam austriacką metodologię ekonomii i podaję przykład jej zastosowania, a także porównuję ją z metodologią nauk przyrodniczych. W Rozdziale 2 przedstawiam fundamentalne pojęcie wartości, a także wyjaśniam jej subiektywny charakter, oraz przybliżam pojęcia użyteczności i analizy marginalistycznej, opartej na dobroku Carla Mengera, ojca szkoły austriackiej. W Rozdziale 3 omawiam znaczenie czasu w ekonomii, wyjątkową naturę gospodarowania czasem, a także wyjaśniam, dlaczego wszelkie działania gospodarcze można rozumieć jako przykłady dążenia do zwiększenia ilości i subiektywnej wartości czasu, który mamy

do dyspozycji za naszego życia na Ziemi. W tym samym rozdziale omawiam kluczowe pojęcia kosztu alternatywnego i preferencji czasowej.

W Części II książki opisuję podstawowe działania gospodarcze, które podejmują poszczególni ludzie. W każdym rozdziale tej części przedstawiam i analizuję jeden rodzaj działania ze względu na pobudki, jakie skłaniają ludzi do jego podjęcia, oraz problem, który dzięki niemu zostaje rozwiązany, a także analizuję, w jaki sposób owo działanie przyczynia się do lepszego gospodarowania czasem. Pierwszym, najbardziej podstawowym pojęciem jest tu praca, o której traktuje Rozdział 4. Z kolei w Rozdziale 5 omawiam ekonomię własności oraz wyjaśniam wykształcenie się koncepcji własności i to, jaki problem ona rozwiązuje. Zajmuję się tu również pojęciem samoposiadania. W Rozdziale 6 opisuję szczególny rodzaj własności, jakim jest kapitał, czyli dobra wykorzystywane do produkcji innych dóbr, a także omawiam zagadnienia kosztu kapitału, jego produktywności i powiązania z preferencją czasową.

W Rozdziale 7 przedstawiam technologię jako pojęcie ekonomiczne i próbuję odpowiedzieć na pytanie, dlaczego zwiększa ona produktywność pracy, a także opisać jej wyjątkowy status niematerialnego dobra ekonomicznego, które nie jest dobrem rzadkim. W zakończeniu rozdziału omawiam pojęcie własności intelektualnej. W szczególności analizuję, dlaczego to, że informacja nie jest dobrem rzadkim, odróżnia ją od pozostałych dóbr produkcyjnych.

Tematem Rozdziału 8 jest energia, której większość podręczników ekonomii nie poświęca szczególnej uwagi. Tymczasem zrozumienie ekonomii energii ma zasadnicze znaczenie dla zglobienia ekonomii w ogóle, zwłaszcza że nowoczesna kapitałochłonna i zaawansowana technologicznie gospodarka rynkowa nie byłaby możliwa bez spotęgowania mocy wytwórczych człowieka – zdolności pozyskiwania dużych ilości energii w krótkim czasie. Ponadto zastosowanie metody austriackiej, czyli analizy marginalistycznej, odgrywa istotną rolę w zrozumieniu realiów produkcji energii w dzisiejszym świecie.

Po analizie indywidualnych działań gospodarczych, której poświęcona jest Część II książki, w Części III przechodzę do omówienia gospodarowania w kontekście społecznym i badam konsekwencje uwzględnienia w tej analizie innych osób. Otóż pojawienie się kogoś innego otwiera drogę do zaistnienia wymiany, w której obie strony chętnie uczestniczą ze względu na obustronne korzyści, jakie dzięki niej odnoszą. W Rozdziale 9 wyjaśniam mechanizmy handlu, korzyści z niego płynące oraz skutki rozwoju rynku, na którym pojawia się podział pracy.

W Rozdziale 10 wprowadzam pojęcie pieniądza, wyjaśniam, jakie problemy on rozwiązuje, jak owe problemy decydują o pożądanym cechach pieniądza, a także odpowiadam na pytanie, dlaczego pieniądz ułatwia ludziom gospodarowanie i pomnażanie wartości i produktywności czasu, którym dysponują. Pokazuję tu również, że pieniądz jest produktem rynku, a nie państwa – wbrew błędnej opinii upowszechnianej przez większość podręczników ekonomii. Szerszą analizę ekonomii monetarnej odkładam do Części IV, gdzie zamieszczam ją po omówieniu podstawowego zagadnienia ekonomii monetarnej, jakim są rynki kapitałowe.

System społeczny, w którym jednostki angażują się pokojowo we wszystkie wymienione wcześniej działania gospodarcze, nazywa się systemem rynkowym. W Rozdziale 11 badam, jak indywidualne preferencje i działania gospodarcze decydują o cenach, które mają podstawowe znaczenie w procesie rynkowym. W Rozdziale 12 wyjaśniam termin „kapitalizm” zgodnie z tradycją Misesowską. Pokazuję, że jest to system przedsiębiorczości nierozzerwalnie związany z własnością prywatną i kalkulacją ekonomiczną. Przyjrzymy się testowi Misesa, który pozwala ustalić, czy określone społeczeństwo funkcjonuje w systemie rynkowym, i zobaczymy, jak ów test pomaga zrozumieć historię gospodarczą.

W Części IV zajmuję się zagadnieniem pieniądza z perspektywy austriackiej. W Rozdziale 13 podejmuję temat preferencji czasowej i jej powiązania z oszczędzaniem, pieniądzem i akumulacją kapitału – warunkami niezbędnymi do pojawienia się kredytu i bankowości, będących przedmiotem Rozdziału 14, gdzie znajduje się również wyjaśnienie stóp procentowych i odpowiedź na pytanie, czy można je wyeliminować. W Rozdziale 15 przedstawiam austriacką interpretację cyklu koniunkturalnego, analizując jego podstawową przyczynę, jaką jest ekspansja monetarna dokonywana przez emisję kredytu fiducjarnego (ang. *circulation credit*).

Wszystkie omówione dotąd części książki mają za przedmiot funkcjonowanie i charakterystykę kapitalistycznej gospodarki rynkowej oraz pokazanie, że może ona działać wyłącznie w systemie gwarantującym poszanowanie własności prywatnej. W Części V, ostatniej, analizuję odporność cywilizacji kapitalistycznej na groźbę użycia przemocy. W Rozdziale 16 omawiam ekonomię przemocy – zarówno prywatnej, jak i państwowej. Z kolei w Rozdziale 17 zajmuję się ekonomią bezpieczeństwa i wyjaśniam, dlaczego bezpieczeństwo należy traktować jako jeszcze jedno dobro rynkowe, które dziś dostępne jest głównie na rynku.

W ostatnim rozdziale omawiam pojęcie cywilizacji z punktu widzenia ekonomii. Cywilizację charakteryzuję jako ład, który pojawia się wtedy, gdy społeczeństwo żyje w pokoju, produkuje, ma niską preferencję czasową oraz wykazuje się umiejętnością współpracy i innowacyjnością, co pozwala na zachowanie w kolejnych pokoleniach osiągnięć wpływających na poziom życia. Analizuję ponadto koszty tego monumentalnego przedsięwzięcia oraz szanse przetrwania cywilizacji kapitalistycznej w obliczu potężnych zagrożeń, z którymi musi się zmierzyć.

Książkę uzupełnia strona internetowa saifedean.com/poe, na której można znaleźć pełną bibliografię z aktywnymi linkami do książek wymienionych w mojej publikacji. Z uwagi na rosnącą rolę Internetu uznałem, że w papierowej wersji tej książki – dla ułatwienia jej lektury – mogę nie zamieszczać adresów stron internetowych w odsyłaczach, lecz podać je na mojej witrynie saifedean.com. Kiedy ukończę pracę nad tą książką, na stronie saifedean.com udostępnię kurs zawierający pogłębioną analizę poruszanych w niej zagadnień.

W powstaniu tej książki w obecnym kształcie mieli udział Ross Stevens, Jeff Deist, Per Bylund, Conza, Allen Farrington, Jonathan Newman, a także Peter Young i Thomas Semaan, którzy ponadto prowadzili niezwykle cenne badania w czasie, kiedy ją pisałem. Chciałbym też gorąco podziękować znakomitym wydawcom, którzy poddali rękopis gruntownej i wnikliwej redakcji, na czym zyskał on niepomiaralnie. Są to: Alex McShane, Steve Robinson, Chay Allen, Renata Sielecki, Magda Wojcik, Evan Manning i Elizabeth Newton. Dziękuję też Tamarze Mikler za opracowanie grafik i Maksowi De Marco za redakcję audiobooka. Wyrazy wdzięczności za pracę nad uruchomieniem i opracowaniem strony internetowej kieruję do zespołu zajmującego się stroną saifedean.com, który tworzą Pavao Pahljina, Marko Pahljina, Dorian Antešić, Flora Fontes i Valentino Cnappi.

Książka nie powstałaby bez pomocy, zachęt i komentarzy uczestników mojej platformy edukacyjnej saifedean.com. Jestem im niezmiernie wdzięczny za to, że mogłem wydajnie pracować nad ukończeniem mojego dzieła. Szczególnie dziękuję tym z moich czytelników, którzy wsparli publikację tej książki, subskrybując jej sygnowane egzemplarze. Oto oni: A Patel, Aaron Macy, Abdulla Al Abbas, Abdullah Almoaiqel, Ágúst ragnar Pétursson, Aidan Campbell, AJ Garnerin, Alex, Alex Bove, Alex Voss, Alistair Milne, Amit Barkan, Anderson Thees, Andrea Bortolameazzi, Andrew Brasuell, Andrew Rosener, Andrew Stange, Anthony Clavero, Antonio Caccese, Ashok Atluri, ben johnson, Bertrand Marlier, BitcoinTina, Blake Canfield, BowserKingKoopaa, brian daucher, Brian Kim,

Wstęp

Brian Lockhart, Bronson Moyon, Browning Hi-Power 9mm, Bryan Matthieu, Bryan Wilson, Burcu Kocak, Carlo Barbara, Carlos Chida, Caspar Veltheim, Cedric Youngelman, Chase Oleson, Chen YH, Chris Cowlbeck, Christian Amadasun, Christof Mathys, Christopher Lamia, Christopher P Valle, Christopher Pogorzelski, Christopher To, Cletus Reynolds, Dale Williams, Dan Skeen, Dane Bunch, Daniel Ostermayer, Daniel Smith, Dave Hudson, David Heller, David Lawant, Dirk Seeber, Domingo Ochotorena, Dylan Parker, Ed Becker, Eduardo Lima, Edward Cosgrove, Ernest Huttel, Fabian von Schilcher, Federico Quintela, Francisco Reyes, Frank Acklin, Gary Lau, Gary Speed, Gen Shin, Glenn Thomas, Greg Doyle, Haris M, Harlan Robinson, Hayden Houser, hugh starr, Hunter Hastings, Jaap Willems, Jackson Forelli, Jaeger Hamilton, James Seibel, James Weaver, Jason DiLuzio, Jawad Barlas, Jerrold Randall, Jesse Powell, Jim Patterson, Joachim Boudet, John A. Krpan, John Brier, John Dixon, Jon E, Jonas Karlberg, Jonas Konstandin, Jonathan Camphin, Jonathas Carrijo, Jordan Wilby, Jose Areitio Arberas, José Nino, Jules, Julio Neira, Justin Schwartz, Keith G, Kelly Lannan, Kenneth Gestal, Kevin Coffin, Kim Butler, Lachie McWilliam, Larry Salibra, Leo Smith, Luis Alonso, Maksymilian Korzuchowski, Manuel Tomasi, Marco Daescher, Marcus Dent, Marius Kjarstad, Marius Reeder, Martin Brochhaus, Matija Grlj, Matt, Matthew Robin, Matthew Sellitto, Max Cash, Maximiliano Guimaraes, Michael Atwood, Michael Culhane, Mike Clear, Mitch Soboleski, Mitchell Vanya, Nate Kershner, Nathan Smith, Neal Nagely, Nelson, Nicholas Sheahan, Nick Giambruno, Niko Laamanen, The Noded Podcast with Pierre Rochard and Michael Goldstein, Odi Kosmatos, Oleg Mikhalsky, Paweł Sławniak, Petar, Petr Zalud, Prince Filip Karadžorđević, Raycheslav Karagyozov, Rene Bos, Richard Duke, Robert Koonce, Robin Dea, Ronald Zandstra, Rosie Featherby, Ross Stevens, Rowais Hanna, Ryan Nadeau, Ryan Sandford, Saagar Singh Sachdev, Sam Dib, Sam Shams, Samuel Douglass, Scott Manhart, Scott Schneider, Scott Shell, Seb Walker, Shakti Chauhan, Shaun McFarlane, Simonna Pencev, Stefano D'Amiano, Stephen Labb, Subhan Tariq, Tanner Dowdy, Thierry Thierry, Thomas Jenichen, Tom Karadza, Travis Tripodi, Trevor Smith, vik, Wendy Hiam, Wilfred Tannr Allard, Will Phillips, William Green, William Johnston, Wityanant Thongsawai, Yani Eberding, Yoism, Zachary Hollinshead, Zarak Ortega, Zsuzsanna Glasz. Serdecznie Wam dziękuję!